

Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет

Т.В. Турбар

ПЕДАГОГІКА ТА ПСИХОЛОГІЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Методичні рекомендації
до практичних занять
для здобувачів ступеня вищої освіти магістра
спеціальності «Психологія»
освітньо-професійної програми «Психологія»

Затверджено
вченою радою ЗНУ
Протокол № 9
від 23.05.2019 р.

Запоріжжя
2019

УДК : 378:37.015.3(075.8)
Т 864

Турбар Т.В. Педагогіка та психологія вищої школи: методичні рекомендації до практичних занять для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності «Психологія» освітньо-професійної програми «Психологія». Запоріжжя : ЗНУ, 2019. 47 с.

Навчально-методичне видання містить питання до практичних занять, основні поняття, практичні завдання різних типів, запитання для самоконтролю, тестові завдання до кожної теми, індивідуальні завдання, перелік контрольних запитань, термінологічний словник, методичні розробки з дисципліни «Педагогіка та психологія вищої школи».

Призначене для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності «Психологія» освітньо-професійної програми «Психологія».

Рецензент

Л.О. Суцєнко, доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки

Відповідальний за випуск

Н.Ф. Шевченко, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та психології освітньої діяльності

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Зміст практичних занять.....	6
Розділ 1. Теоретико-методологічні основи педагогіки та психології вищої школи	
Тема 1. Педагогіка та психологія вищої школи як галузь наукових знань і навчальний предмет. Система вищої освіти в Україні та за кордоном.....	6
Тема 2. Дидактичні методи та форми навчання у вищій школі.....	10
Тема 3. Сучасні педагогічні технології в системі вищої освіти.....	15
Розділ 2. Професійно-педагогічна діяльність викладача закладу вищої освіти з навчання та виховання студентства	
Тема 4. Технологія виховного процесу у закладі вищої освіти.....	20
Тема 5. Етика та психологія педагогічної діяльності викладача вищої школи.....	26
Запитання для актуалізації вивченого матеріалу.....	31
Рекомендована література.....	33
Використана література.....	35
Термінологічний словник.....	36

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Педагогіка та психологія вищої школи» входить до обов'язкових компонентів освітньо-професійної програми «Психологія» та у відповідності до навчального плану відноситься до циклу професійної підготовки.

Метою викладання навчальної дисципліни є забезпечення готовності студентів магістратури до професійної діяльності через формування системних знань щодо закономірностей та педагогічних характеристик системи вищої освіти, її структури та змісту, методологічних, психолого-педагогічних та методичних основ організації освітнього процесу у вищій школі, науково-дослідної роботи у закладах вищої освіти, загальної та педагогічної культури викладача закладу вищої освіти.

Основними **завданнями** викладання дисципліни «Педагогіка та психологія вищої школи» є:

- формування глибоких і міцних знань з теоретико-методологічних та методичних основ педагогіки та психології вищої школи;
- розкриття сутності й закономірностей освітнього процесу у вищій школі;
- інтеграція та систематизація набутих у процесі професійного навчання знань про психолого-педагогічні передумови підвищення якості вищої освіти;
- формування професійного мислення магістрантів, набуття ними досвіду творчого використання психолого-педагогічних знань для вирішення конкретних завдань навчально-професійної та майбутньої науково-педагогічної діяльності;
- сприяння професійному самовизначенню та набуттю магістрантами професійно-педагогічної ідентичності через усвідомлення закономірностей організації фахової діяльності педагога вищої школи.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

Знати:

– зміст базових понять і категорій дисципліни: *педагогіка та психологія освіти, розвиток, навчання, освіта, самоосвіта, дидактика, форми та методи навчання, виховання, самовиховання, виховний процес, методи психолого-педагогічних досліджень, професійна підготовка, педагогічна система, педагогічний процес, педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, етика та психологія педагогічної діяльності.*

- теоретико-методологічні основи педагогіки вищої школи;
- основні закономірності, види, форми, принципи і методи організації освітнього процесу у закладі вищої освіти;
- сучасну систему вищої освіти України та напрями розбудови національної вищої школи на сучасному етапі, законодавство України про педагогічну діяльність;
- дидактичні основи освітнього процесу у вищій школі, основні педагогічні технології;

– зміст і механізми професійного становлення особистості студента як майбутнього фахівця з вищою освітою;

– психологічні аспекти особистості та діяльності викладача вищої школи.

Уміти:

– розкривати зміст основних понять і концептуальних положень дисципліни;

– застосовувати новітні й традиційні технології навчання та виховання в процесі здійснення педагогічної діяльності в закладах вищої освіти;

– організовувати позитивне професійне спілкування зі студентами на основі безконфліктної взаємодії;

– проводити психолого-педагогічні дослідження та запроваджувати їх результати в практичну викладацьку діяльність.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми «Психологія» студенти повинні досягти таких **результатів навчання (компетентностей)**:

Загальні компетентності:

– здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях, розвиватись і навчатись;

– адаптивність і комунікативна компетентність;

– здатність генерувати нові ідеї (креативність)

– ініціативність та наполегливість у досягненні мети;

– організованість та дисциплінованість;

– здатність до роботи в команді;

– здатність до аналізу та синтезу наукової інформації педагогічного та психологічного змісту.

Професійні компетентності:

– здатність дотримуватися загальноприйнятих норм поведінки та моралі в міжособистісних відносинах;

– знати основи дидактики, теорії та методики викладання у вищій школі;

– аналізувати і впроваджувати у практику результати наукових і прикладних досліджень у галузі педагогіки та психології.

ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Тема 1. Педагогіка та психологія вищої школи як галузь наукових знань і навчальний предмет. Система вищої освіти в Україні та за кордоном

Мета: засвоїти сутність понять «педагогіка вищої школи», «психологія вищої школи», «психолого-педагогічне дослідження», сформулювати уявлення про систему вищої освіти в Україні.

План

1. Педагогіка та психологія вищої школи як галузь наукових знань, основні категорії та поняття.
2. Методи психолого-педагогічних досліджень.
3. Поняття вищої освіти, її мета, завдання, структура.
4. Рівні та ступені вищої освіти. Рівні акредитації та типи закладів вищої освіти.

Основні терміни і поняття

Педагогіка вищої школи, психологія вищої школи, вища освіта, система вищої освіти, здобувач вищої освіти, компетентність, заклад вищої освіти, галузь знань, спеціальність, спеціалізація, освітньо-професійна програма, рівень вищої освіти, ступінь вищої освіти, психолого-педагогічне дослідження.

Методичні рекомендації

У *першому питанні* необхідно розкрити зміст педагогіки та психології вищої школи як науки (мета, об'єкт та предмет дослідження, функції). Засвоїти зміст основних понять: навчання, виховання, освіта, розвиток, педагогічна теорія, педагогічна концепція, освітній процес.

При вивченні *другого питання* необхідно зосередити увагу на аналізі методів психолого-педагогічного дослідження, їх класифікації, видах, етапах, а також вимогах, що висувають до даного виду досліджень.

Вивчення *третього питання* передбачає розкриття мети, завдань, принципів та структури вищої освіти в Україні. В межах цього питання потрібно сформулювати свою власну позицію щодо можливих шляхів удосконалення системи вищої освіти в Україні.

В межах *четвертого питання* необхідно охарактеризувати рівні й ступені вищої освіти та типи закладів вищої освіти в Україні.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність предмета педагогіки та психології вищої школи.

2. Охарактеризуйте роль педагогіки та психології вищої школи в системі підготовки магістрів.

3. У чому полягає сутність зав'язків педагогіки та психології вищої школи з іншими науками?

4. Які завдання та функції педагогіки та психології вищої школи?

5. У чому полягає різниця між фундаментальними та прикладними психолого-педагогічними дослідженнями?

6. Розкрийте сутність основних принципів психолого-педагогічного дослідження.

7. Охарактеризуйте основні групи методів психолого-педагогічних досліджень.

8. Охарактеризуйте основні принципи побудови системи вищої освіти України на сучасному етапі.

9. Обґрунтуйте доцільність переходу системи вищої освіти України на рівневу підготовку фахівців.

10. Проаналізуйте напрями вдосконалення системи вищої освіти України для її входження до європейського освітнього простору.

Тести для самоконтролю

1. До методів емпіричного дослідження належать:

- а) збір фактичного матеріалу;
- б) переробка й узагальнення ідей;
- в) обґрунтування нових проблем;
- г) пошук нової ідеї.

2. Спеціально організоване сприймання педагогічного процесу в природних умовах:

- а) експеримент;
- б) спостереження;
- в) бесіда;
- г) тестування.

3. Виховання – це:

- а) цілеспрямований і організований процес формування особистості;
- б) двосторонній процес взаємообумовленої діяльності викладача та студента;
- в) процес і результат оволодіння надбаннями людської культури;
- г) становлення людини, як соціальної істоти.

4. Об'єктом вивчення педагогіки вищої школи є:

- а) система вищої освіти і педагогічні процеси в ній;
- б) студент;
- в) викладач;
- г) процес навчання в вищій школі.

5. Функція педагогіки вищої школи, що полягає у впровадженні досягнень педагогічної науки в навчально-виховну практику з метою її удосконалення:

- а) перетворювальна;
- б) прогностична;
- в) проєктивна;
- г) науково-пізнавальна.

6. Особистість викладача та студента в їх розвивальній педагогічній взаємодії – це:

- а) об'єкт психологічної науки;
- б) предмет психології вищої школи;
- в) суб'єкт психології вищої школи;
- г) жодне з перелічених вище.

7. Із скількох ступенів і яких має складатися система вищої освіти в Україні згідно Болонської декларації?

- а) трьох ступенів – бакалавр, спеціаліст, магістр;
- б) двох ступенів – бакалавр, спеціаліст;
- в) двох ступенів – бакалавр, магістр;
- г) двох ступенів – спеціаліст, магістр.

8. Які ступені вищої освіти визначені Законом України «Про вищу освіту»?

- а) бакалавр, магістр;
- б) молодший спеціаліст, бакалавр, магістр;
- в) спеціаліст, магістр;
- г) молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр;
- д) молодший бакалавр, бакалавр, магістр.

9. Складова спеціальності, що визначається закладом вищої освіти та передбачає профільну спеціалізовану освітню програму підготовки здобувачів вищої та післядипломної освіти:

- а) спеціалізація;
- б) профорієнтація;
- в) сертифікація;
- г) акредитація.

10. Складова галузі знань, за якою здійснюється професійна підготовка:

- а) спеціальність;
- б) спеціалізація;
- в) профорієнтація;
- г) сертифікація.

11. Основна предметна область освіти і науки, що включає групу споріднених спеціальностей, за якими здійснюється професійна підготовка:

- а) галузь знань;
- б) напрям підготовки;
- в) спеціальність;
- г) освітня програма.

12. Особи, які навчаються у закладі вищої освіти на певному рівні вищої освіти з метою здобуття відповідного ступеня і кваліфікації:

- а) здобувачі вищої освіти;
- б) студенти;
- в) абітурієнти;
- г) слухачі.

13. В Україні присвоюються вчені звання:

- а) кандидат наук, доктор філософії, доцент, професор;
- б) кандидат наук, доктор наук;
- в) доцент, професор;
- г) доктор філософії, доктор наук.

14. Особа, зарахована до закладу вищої освіти (наукової установи) для здобуття ступеня доктора філософії/доктора мистецтва:

- а) аспірант;
- б) докторант;
- в) студент;
- г) ад'юнкт.

15. Особа, яка навчається на підготовчому відділенні закладу вищої освіти, або особа, яка отримує додаткові чи окремі освітні послуги, у тому числі за програмами післядипломної освіти:

- а) студент;
- б) слухач;
- в) здобувач;
- г) ад'юнкт.

16. Особи, які навчаються у закладах вищої освіти мають право навчання одночасно за декількома освітніми програмами, а також у декількох закладах вищої освіти, за умови отримання тільки однієї вищої освіти за кожним ступенем за кошти державного (місцевого) бюджету:

- а) так;
- б) ні.

17. Встановлення відповідності засвоєних здобувачами вищої освіти рівня та обсягу знань, умінь, інших компетентностей вимогам стандартів вищої освіти:

- а) атестація;
- б) акредитація;
- г) сертифікація.

18. Сукупність мінімальних вимог до кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення освітнього процесу закладу вищої освіти і наукової установи:

- а) стандарт освітньої діяльності;
- б) ліцензійні вимоги;
- в) акредитаційні вимоги.

Практичні завдання

Завдання 1. Підготуйте доповідь з презентацією на тему «Вища освіта у найрозвиненіших країнах світу» (країна на вибір).

Технічні вимоги до роботи:

- 1) тривалість доповіді до 5 хвилин;
- 2) обсяг презентації 8-10 слайдів;

Орієнтовний план доповіді:

- 1) характеристика структури системи вищої освіти обраної країни;
- 2) рівні та ступені освіти в країні, термін навчання;
- 3) типи закладів вищої освіти;
- 4) спільне та відмінне в системі вищої освіти в Україні та обраній країні.

Завдання 2. Напишіть рецензію на наукову статтю з проблеми педагогіки та психології вищої школи (психолого-педагогічна періодика 2014-2018 рр.).

Вимоги до рецензії:

- 1) Повна назва статті, назва видання, рік, П.І.Б. автора, його посада і/або науковий ступінь.
- 2) Стислий опис проблеми, якій присвячена стаття.
- 3) Наукова новизна, актуальність та практичне значення результатів дослідження.
- 4) Чіткість мети статті та її досягнення.
- 5) Обґрунтованість результатів та висновків статті.
- 6) Висловлення власної позиції щодо прочитаного матеріалу.

Література

Рекомендована література 1, 3-4, 6 (основна), 3-4, 6 (додаткова).

Тема 2. Дидактичні методи та форми навчання у вищій школі.

Мета: ознайомитись із особливостями формування змісту освіти у сучасному закладі вищої освіти, засвоїти характеристики сучасних методів та форм навчання у вищій школі, навчитися визначати доцільність застосування певного методу навчання в конкретній ситуації.

План

1. Поняття про дидактику вищої школи.
2. Закономірності та принципи процесу навчання у закладі вищої освіти.
3. Структура навчального процесу у вищій школі.
4. Освітньо-професійна програма, навчальний план, робоча програма навчальної дисципліни, їх структура.
5. Методи навчання у вищій школі.
6. Форми організації освітнього процесу у вищій школі.

Основні терміни і поняття

Дидактика вищої школи, навчання, закономірність навчання, принцип навчання. освітній процес, учіння, викладання, зміст освіти, навчальний план, графік освітнього процесу, освітньо-професійна програма, робоча програма

навчальної дисципліни, підручник, посібник, метод навчання, прийом навчання, засіб навчання, лекція, практичне заняття, лабораторне заняття, семінарське заняття, самостійна робота.

Методичні рекомендації

У *першому питанні* необхідно розкрити сутність дидактики вищої школи як науки, визначити її функції, завдання, об'єкт та предмет дослідження. Охарактеризувати особливості процесу навчання у закладі вищої освіти та визначити основні рушійні сили процесу навчання, спираючись на власний досвід.

При вивченні *другого питання* необхідно зосередити увагу на конкретних та часткових закономірностях навчання. Визначити та охарактеризувати основні підходи щодо класифікації принципів навчання у вищій школі.

Вивчення *третього питання* передбачає розкриття змісту основних компонентів процесі навчання: цільового, стимулююче-мотиваційного, змістовного, операційно-діяльнісного та контрольного-результативного.

У *четвертому питанні* необхідно розглянути основні документи, що визначають зміст вищої освіти. Ознайомитись з освітньо-професійною програмою «Психологія» та відповідним навчальним планом, охарактеризувати їх зміст, структуру, визначити порядок затвердження.

При вивченні *п'ятого питання* слід сконцентрувати увагу на розмежуванні змісту понять «метод навчання», «засіб навчання», «прийом навчання». Розглянути класифікації методів навчання за джерелом знань, дидактичною метою, логікою навчання, характером пізнавальної діяльності студентів.

У *шостому питанні* потрібно розглянути існуючі форми організації навчання у закладі вищої освіти, визначити їх основні цілі та особливості проведення.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте сутність поняття «дидактика вищої школи». Чим його зміст відрізняється від дидактики загальноосвітньої школи?
2. Які сучасні завдання та функції дидактики вищої школи?
3. Охарактеризуйте специфічні для дидактики вищої школи закономірності та принципи навчання.
4. Розкрийте поняття змісту освіти у вищій школі.
5. Чим відрізняються підходи до вибору навчання у вищій та загальній середній освіті?
6. Охарактеризуйте психологічну сутність інтерактивних методів навчання.
7. Порівняйте існуючі у дидактиці вищої школи класифікації інтерактивних методів навчання.
8. Охарактеризуйте психологічні умови використання інтерактивних методів навчання
9. У чому полягають переваги і недоліки лекції як організаційної форми навчання у вищій школі?

10. У чому полягає відмінність між практичним і лабораторним заняттям у закладі вищої освіти?

11. Охарактеризуйте роль різних видів практик у підготовці майбутнього психолога.

Тести для самоконтролю

1. В якому розумінні ми вживаємо термін «дидактика»?

- а) розділ педагогіки, що вивчає теорію освіти і навчання;
- б) частина педагогіки, що розглядає питання викладання окремих дисциплін;
- в) процес навчання;
- г) теорія навчання і виховання.

2. Який кількісний показник характеризує навчальний план?

- а) кількість тижневих годин на вивчення кожної дисципліни;
- б) тижневе навантаження викладача;
- в) кількість годин, що відводиться на вивчення теми.

3. Власна навчальна діяльність студента – це:

- а) учіння;
- б) навчання;
- в) освіта;
- г) самоосвіта.

4. Двосторонній процес взаємопов'язаної діяльності викладача та студента, спрямований на оволодіння системою знань з основ наук, умінь і навичок їхнього практичного застосування, розвиток творчих здібностей студентів, називають:

- а) процесом учіння;
- б) навчальним процесом;
- в) процесом навчання.

5. Зазначте, у якому рядку перелічено головні функції навчання:

- а) освітня, виховна, розвивальна;
- б) комунікативна, організаторська, діагностична;
- в) виховна, комунікативна, репродуктивна.

6. Організацію та управління викладачем пізнавальною діяльністю студентів, у результаті чого відбувається розвиток і виховання називають:

- а) учінням;
- б) навчанням;
- в) викладанням;
- г) освітою;
- г) вихованням;
- д) корегуванням.

7. Освіта – це:

а) процес взаємодії викладача та студента, в результаті якого студент засвоює знання, набуває вмінь і навичок;

б) організація та управління викладачем пізнавальною діяльністю студентів, у результаті чого відбувається їх розвиток і виховання;

г) процес засвоєння систематизованих знань і формування на їх основі світогляду, розвитку пізнавальних сил (мислення, розуму, пам'яті) та досягнення певного рівня освіченості;

д) факти, відомості, наукові теорії, закони, поняття, закріплені у свідомості людини.

8. Оволодіння знаннями, уміннями і навичками – це загальна характеристика... цілей навчання:

а) освітніх;

б) виховних;

в) розвивальних.

9. Розвиток мислення, пам'яті, творчих здібностей навчальних інтересів, загальний розвиток учнів – це характеристика...цілей навчання.

а) освітніх;

б) виховних;

в) розвивальних.

10. Формування основних світоглядних ідей, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури – це характеристика... цілей навчання:

а) освітніх;

б) виховних;

в) розвивальних.

11. Під змістом освіти розуміють:

а) спеціально організовану діяльність викладача та студентів, що відбувається у визначеному порядку і певному режимі;

б) елементи методу навчання, його складові;

в) систему знань, умінь, відібраних для вивчення в певному закладі вищої освіти;

г) вихідні, базові положення, які визначають форми і методи навчання відповідно до загальних цілей і закономірностей процесу навчання.

12. У якій групі перераховані словесні методи навчання?

а) бесіда, аналіз, лекція;

б) розповідь, пояснення, бесіда, лекція, дискусія, диспут;

в) робота з книгою, лабораторні роботи, ілюстрування;

г) правильної відповіді немає.

13. Якщо, змістнавчання знайомить студентів об'єктивними науковими фактами, теоріями, законами і відображає сучасний стан наук, то, це відповідає принципу:

а) науковості;

б) наочності;

в) доступності навчання;

г) свідомості;

г) систематичності й послідовності.

14. До наочних методів навчання належать:

- а) демонстрування, самостійне спостереження, ілюстрування;
- б) графічні роботи, вправи, лабораторні;
- в) вправи, самостійне спостереження, демонстрування;
- г) лабораторні роботи, вправи, демонстрування.

15. До якої групи включено практичні методи навчання?

- а) демонстрування, самостійні спостереження;
- б) вправи, лабораторні, практичні та дослідні роботи;
- в) робота з книгою, бесіда, графічні роботи.

Практичні завдання

Завдання 1. Проаналізуйте робочу навчальну програму з переліку дисциплін навчального плану за спеціальністю «Психологія» (дисципліна та освітній рівень на вибір) за наступним планом:

- 1) Місце дисципліни в системі підготовки фахівця.
- 2) Принципи побудови програми.
- 3) Мета та завдання дисципліни.
- 4) Наявність використання різноманітних форм на методів навчання.
- 5) Наявність завдань для самостійної роботи та їх зміст.
- 6) Відповідність змістовного наповнення програми та кінцевого результату навчання (компетентностей).
- 7) Аналіз рекомендованої літератури на факт відповідності змісту програми.
- 8) Загальні висновки та зауваження.

Завдання 2. Проаналізуйте підручник (на вибір із списку літератури до робочої навчальної програми, що аналізувалась у завданні 1) з погляду реалізації в ньому принципів навчання: систематичності та послідовності, наочності, ґрунтовності, зв'язку навчання з практикою та інших вимог, що висуваються до даного виду методичного видання.

Завдання 3. Проаналізуйте педагогічні ситуації. Запропонуйте власний варіант вирішення.

Ситуація 1. Перед початком вивчення нової фахової дисципліни завідувач кафедри представив студентам 4-го курсу нового викладача як людину, яка має повагу серед колег, активно займається науково-дослідницькою роботою і має багато друкованих праць, є визнаним фахівцем у своїй науковій галузі.

Через певний час, після кількох лекцій думки студентів щодо цього викладача розділилися: частина групи почала висловлювати різке незадоволення ним, інша – була лояльніша до нього, загалом їм подобався викладач, а ще інші не виявили ніякого особистого ставлення.

Що могло змінити ставлення певної частини групи студентів до викладача?

Чому група по-різному оцінила науково-педагогічну діяльність викладача? Від чого залежить авторитет викладача вищої школи?

Ситуація 2. Перший курс навчання. Студент не складає іспиту. Вдома він говорить, що отримав негативну оцінку, тому що викладач оцінив його не об'єктивно. Батьки звертаються до керівництва факультету з проханням з'ясувати конфліктну ситуацію.

Чому може виникнути така ситуація?

Як викладач може довести правоту власного погляду учасникам конфлікту?

Що можна порадити студентові в цій ситуації?

Які Ви бачите шляхи розв'язання конфліктної ситуації (з боку викладача, керівництва факультету)?

Що порадите батькам?

Які методи контролю, на вашу думку, забезпечують найбільшу актуальність оцінювання знань студентів?

Література

Рекомендована література 1, 4, 7 (основна), 1, 8 додаткова.

Тема 3. Сучасні педагогічні технології в системі вищої освіти

Мета: ознайомитись із різноманітними педагогічними технологіями навчання у вищій школі та сформувати вміння їх використання у професійній діяльності.

План

1. Сутність і взаємозв'язок понять «освітні технології», «педагогічні технології» та «навчальні технології».
2. Класифікація педагогічних технологій у вищій школі.
3. Інтерактивні методи навчання у вищій школі.

Основні терміни і поняття

Освітні технології, педагогічні технології, навчальні технології, особистісно-орієнтоване навчання, дистанційне навчання, інформаційні технології навчання, інтерактивні технології навчання, модульні технології навчання, диференційоване навчання, проблемне навчання.

Методичні рекомендації

При вивченні *першого питання* необхідно звернути увагу на зміст понять «освітні технології», «педагогічні технології» та «навчальні технології», встановити чітку різницю між ними, розглянути структуру педагогічних технологій та принципи їх побудови.

У *другому питанні* варто зосередити увагу на вивченні підходів щодо класифікації педагогічних технологій (за рівнем застосування, за ставленням до студента, за типом організації та управління навчально-пізнавальною

діяльністю, за організаційними формами, за пріоритетною складовою освітнього процесу).

Вивчення *третього питання* передбачає визначення змісту, особливостей та стратегій активного навчання.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст понять «індивідуалізація» та «диференціація» навчання.
2. Визначте роль проблемного навчання у формуванні активної, творчої особистості майбутнього фахівця.
3. Охарактеризуйте основні шляхи створення проблемних ситуацій.
4. Розкрийте суть методів проблемного навчання: проблемний виклад, частково-пошуковий і дослідницький.
5. Розкрийте значення ігрових технологій навчання у фаховій підготовці студентів і охарактеризуйте основні з них.
6. Визначте переваги комп'ютерної технології навчання над традиційними.

Тести для самоконтролю

1. Педагогічна технологія – це:

- а) цільова, відносно завершена сукупність взаємозалежних циклів навчальної, виховної та освітньої розвивальної взаємодії викладача і студентів;
- б) продумана у всіх деталях модель педагогічної діяльності з проектування, організації та проведенні навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів та вчителя;
- в) процес підготовки і передачі інформації, який відкриває нові варіанти навчання, пов'язані з унікальними можливостями сучасних засобів навчання.

2. Виберіть правильний варіант взаємозв'язку понять «освітні технології», «педагогічні технології», «технології навчання», «педагогічна техніка» від загального до конкретного:

- а) педагогічні технології (ПТ) → освітні технології (ОТ) → педагогічна техніка (ПТ-ка) → технології навчання (ТН);
- б) технології навчання (ТН) → педагогічна техніка (ПТ-ка) → освітні технології (ОТ) → педагогічні технології (ПТ);
- в) освітні технології (ОТ) → педагогічні технології (ПТ) → технології навчання (ТН) → педагогічна техніка (ПТ-ка);
- г) педагогічна техніка (ПТ-ка) → технології навчання (ТН) → педагогічні технології (ПТ) → освітні технології (ОТ).

3. Групова форма навчальної діяльності студентів – це навчання:

- а) у малих групах учнів;
- б) коли викладач і студент мають єдину навчальну мету;
- в) за опосередкованого керівництва викладача;
- г) коли кожен одержує індивідуальне завдання;
- г) у співпраці зі студентами;
- д) з обов'язковим застосуванням комп'ютера.

4. Особливістю інтерактивного навчання є:

- а) групова взаємодія студентів;
- б) суб'єкт-суб'єктні взаємини між викладачем і студентами;
- в) індивідуальне виконання завдання кожним студентом;
- г) опосередковане керівництво викладача діяльністю студентів;
- г) особистісно зорієнтований підхід до студента.

5. Особливості засідання експертної групи як форми дискусії:

- а) обирають студента, який виконуватиме роль голови засідання;
- б) висувають проблему для обговорення;
- в) спільно обговорюють проблему дискусії;
- г) обговорюють доповідь кожного учасника (експерта);
- г) кожний учасник стисло висловлює свою позицію.

6. Головні риси інтерактивної моделі навчання:

- а) спеціальна форма організації пізнавальної діяльності з метою створення комфортних умов навчання для викладача і студентів;
- б) передбачає моделювання життєвих ситуацій з використанням рольових ігор;
- в) передбачає спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації;
- г) ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей;
- г) допомагає створенню атмосфери співпраці, взаємодії;
- д) дає змогу педагогові виявляти свою креативність і стати справжнім лідером тих, кого він навчає.

7. Назвіть структурні елементи педагогічної технології:

- а) цілепокладальна основа, засоби контролю та діагностики, рекомендації щодо використання;
- б) концептуальна основа, змістова частина навчання, процесуальна частина навчання;
- в) концептуальна основа, засоби контролю та діагностики, процесуальна частина навчання.

8. Назвіть критерії технологічності педагогічної технології:

- а) концептуальність;
- б) дієвість;
- в) системність;
- г) керованість;
- г) ефективність;
- д) відтворюваність;
- е) наслідування.

9. За ставленням до студентів педагогічні технології поділяються на:

- а) авторитарні, дидактоцентричні, особистісно-орієнтовані;
- б) предметно-зорієнтовані, особистісно-зорієнтовані;
- в) дидактоцентричні, особистісно-зорієнтовані;
- г) предметно-зорієнтовані, особистісно-зорієнтовані, партнерські;

10. Педагогічна технологія, яка ґрунтується на закономірностях творчого засвоєння знань і способів діяльності, на прийомах і методах викладання та учіння з елементами наукового пошуку – це:

- а) інтерактивна технологія;
- б) технологія проблемного навчання;
- в) технологія особистісно-орієнтоване навчання;
- г) технологія інтерактивного навчання.

11. Педагогічна технологія, що характеризується спеціально організованою навчально-пізнавальною діяльністю, яка спрямована на оптимальний фізичний, духовний і психічний розвиток студентів, засвоєння необхідного обсягу знань, практичних дій за різними навчальними планами та програмами:

- а) інтерактивна технологія;
- б) технологія проблемного навчання;
- в) технологія особистісно-орієнтоване навчання;
- г) технологія інтерактивного навчання.

12. Модульне навчання - це:

а) організація навчального процесу, яка пропонує широкий спектр використання набутих знань на практиці;

б) організація навчального процесу, яка скерована на засвоєння цілісного блоку адаптованої інформації;

в) напрям у педагогіці, що передбачає вивчення студентами закономірностей масових комунікацій;

г) організація навчального процесу, спрямована на формування особистості.

13. Головна мета розвивального навчання:

- а) розвиток умінь та навичок;
- в) забезпечити всебічний розвиток студента;
- г) виховання студентів.

14. Особистісно-орієнтоване навчання:

- а) формує внутрішню пізнавальну діяльність ;
- б) передбачає конструювання навчального дидактичного матеріалу;
- в) навчання центром якого є особистість студента;
- г) формує духовний світ студента.

15. Педагогічна технологія – це:

а) комплекс апаратури і навчальних матеріалів задіяних в освітньому процесі;

б) педагогічна система, в якій використання засобів, прийомів навчання підвищує ефективність навчального процесу;

в) процес, спосіб виконання визначеного, або певного завдання для навчального процесу;

г) процес, де викладач передає знання студентам.

Практичні завдання

Завдання 1. Підготуйте презентацію до лекційного заняття з курсу «Педагогіка та психологія вищої школи» (тему заняття студент обирає самостійно відповідно до робочої програми навчальної дисципліни).

Структура презентації:

- тема, автор презентації;
- план презентації;
- висвітлення пунктів плану (з використанням схем, малюнків тощо);
- висновки;
- список використаних джерел.

Вимоги до презентації:

- самостійність виконання презентації;
- обсяг презентації 20-25 слайдів;
- доцільність використання фотографій, картинок тощо;
- висвітлення усіх питань плану;
- єдине стильове оформлення презентації;
- тезове використання тексту.

Завдання 2. Проаналізуйте одну із запропонованих педагогічних технологій:

- модульно-рейтингова технологія;
- технологія проблемного і групового навчання;
- ігрові технології;
- інформаційні технології;
- технологія дистанційного навчання;
- технологія диференційованого навчання;
- технології інтерактивного навчання;
- тренінгові технології

Орієнтовна схема аналізу обраної технології:

1. Сутність реалізації технології.
2. Переваги технології при викладанні психологічних дисциплін.
3. Можливі труднощі застосування технології при викладанні психологічних дисциплін.
4. Особливості діяльності викладача при підготовці та проведенні занять з використанням означеної технології .

Завдання 3. Виконайте практичні вправи.

Вправа «Запитання-відповіді» (за В.В. Петрусинським).

Зміст завдання. Перед Вами сторінка наукового тексту. Швидко й уважно його прочитайте (5 хв.). Тепер розділіться на дві команди. Змагання буде за кращу відповідь і краще запитання щодо змісту наукового тексту. Нехай ліва команда буде запитувати, а права – відповідати. Враховуватиметься активність учасників команд і, звичайно, кількість і глибина поставлених запитань та якість відповідей, а також оригінальність і винахідливість. Команди протягом 1-2 хв. читають текст. Ліва команда придумує свої цікаві запитання (можна коротко записати), а права – обговорить текст, виділяючи в ньому головне, щоб оцінити

якість поданих запитань і правильно відповісти на них. Після запитань-відповідей команди міняються завданнями: права команда запитує, а ліва – відповідає. Потім оцінюють результати гри і роблять висновки.

Вправа “Краще запитання”.

Перед Вами навчальний текст. Прочитайте його (5 хв.). Тепер кожен повинен придумати оригінальне запитання за змістом навчального тексту, відповідь на яке показує глибину оволодіння цим матеріалом, дає можливість побачити найцікавіші його аспекти. Ще раз перегляньте текст і обміркуйте своє запитання. Кожен по черзі буде їх ставити, а інші – відповідати на них якомога повніше. Після запитань-відповідей обговорюють активність учасників, визначають найцікавіше і найвлучніше запитання та найкращу і найповнішу відповідь.

Вправа “Доповідь”.

Прочитайте текст (5 хв.). Тепер відтворюють його зміст за допомогою малюнків, знаків, схем і передайте таку шпаргалку своєму сусідові. Після цього кожен доповідає за цим текстом, використовуючи малюнки або схеми свого сусіда (у кожного учасника пари свій текст). Група оцінює, хто зробив доповідь найдетальніше, хто виготовив найкращий наочний посібник?

Література

Рекомендована література 1, 4-5 (основна), 1, 3, 7 (додаткова).

РОЗДІЛ 2. ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ З НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСТВА

Тема 4. Технологія виховного процесу у закладі вищої освіти

Мета: ознайомитися із методами, закономірностями, принципами та формами виховання студентів, з'ясувати роль та функції куратора академічної групи, виокремити особливості організації виховного процесу в закладі вищої освіти.

План

1. Мета та завдання виховного процесу у закладі вищої освіти.
2. Закономірності та принципи виховання студентів.
3. Виховна робота в академічній групі. Роль та функції куратора.
4. Форми позааудиторної роботи зі студентами.

Основні терміни і поняття

Виховання, метод виховання, закономірність виховання, принцип виховання, куратор академічної групи, форми виховної роботи.

Методичні рекомендації

У *першому питанні* необхідно зосередити увагу на формулюванні мети виховного процесу у вищій школі, визначенні та характеристиці його основних завдань.

При вивченні *другого питання* необхідно охарактеризувати основні закономірності та принципи виховання студентів, спираючись на психологічні особливості студентського віку.

У *третьому питанні* необхідно звернути увагу на вимоги до особистості куратора академічної групи, розглянути його функції, права та обов'язки. Сформулювати та обґрунтувати власну позицію щодо необхідності обов'язкової наявності куратора академічної групи.

У *четвертому питанні* необхідно розкрити основні завдання позааудиторної виховної роботи, охарактеризувати її зміст. Визначити рівень власної зацікавленості виховними заходами, що проводяться в університеті. Назвати можливі шляхи підвищення мотивації студентів до участі у позааудиторних виховних заходах.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть особливості виховного процесу у закладі вищої освіти.
2. Яким чином виховання у вищій школі сприяє професійному становленню майбутніх спеціалістів?
3. Розкрийте якості творчого викладача, куратора, студента як співучасників виховного процесу.
4. Що ви розумієте під поняття “психічне здоров'я студентів”, “духовна культура особистості”?
5. Назвіть основні проблеми виховання у вищій школі?
6. Які заходи, на вашу думку, можуть сприяти поліпшенню виховання у закладах вищої освіти України?
7. Чи мають проходити спеціальну підготовку фахівці, які займаються виховною діяльністю у вищій школі?
8. Охарактеризуйте основні завдання виховання у вищій школі.
9. Охарактеризуйте основні напрями виховної роботи у вищій школі.

Тести для самоконтролю

1. Цілеспрямований та організований процес формування особистості – це:

- а) освіта;
- б) навчання;
- в) виховання;
- г) розвиток.

2. Бесіда і розповідь належать до методів:

- а) формування свідомості особистості;
- б) організації діяльності, спілкування, формування досвіду суспільної поведінки;

г) стимулювання і мотивації діяльності і поведінки.

3. Коли враховується багатогранна природа людини, то це реалізація принципу:

- а) демократизації виховання;
- б) систематичності виховання;
- в) культуровідповідності виховання;
- г) природовідповідності виховання.

4. Метод виховання, який передбачає створення умов робити вчинки у відповідності до прийнятих у суспільстві норм і правил життя – це:

- а) привчання;
- б) гра;
- в) створення виховуючих ситуацій;
- г) вправа;
- д) доручення.

5. Складний психічний процес перебудови особистості, що відбувається під впливом перевиховання і самостійної роботи особистості над усуненням відхилень у своїй свідомості та поведінці:

- а) перевиховання;
- б) виправлення;
- в) самовиховання;
- г) саморозвиток.

6. Систематична і свідома діяльність людини, спрямована на вироблення і вдосконалення своїх позитивних якостей та подолання негативних:

- а) перевиховання;
- б) самовиховання;
- в) розвиток;
- г) самоосвіта.

7. Оберіть зайве поняття:

- а) переконання;
- б) заохочення;
- в) покарання;
- г) змагання.

8. Методи виховання – це:

- а) шляхи соціалізації кожної особистості;
- б) змістовні компоненти програми виховання;
- в) спосіб впливу вихователя на свідомість, волю та поведінку учнів.

9. До якої групи методів виховання відносять педагогічну вимогу?

- а) формування свідомості особистості;
- б) організації діяльності, спілкування, формування досвіду суспільної поведінки;
- в) стимулювання і мотивації діяльності і поведінки.

10. Метод виховного впливу, за допомогою якого вихователь звертається до свідомості, почуттів, життєвого досвіду вихованців з метою формування свідомого ставлення до дійсності і норм поведінки:

- а) переконання;
- б) приклад;
- в) доручення;
- г) громадська думка.

11. Встановіть відповідність між принципами національного виховання студентів та їх змістом:

1. Демократичності	а) врахування багатогранної і цілісної природи людини, вікових та індивідуальних, соціально-психологічних особливостей студентів
2. Гуманізації	б) врахування у виховній діяльності рівнів фізичного, духовного, психічного, соціального, інтелектуального розвитку студентів, стимулюванні їхньої активності та розкритті творчої індивідуальності
3. Єдності навчання та виховання	в) створення умов для особистісної самореалізації, формуванні людяної, щирої, доброзичливої, милосердної особистості
4. Систематичності та послідовності	г) консолідація студентства та науково-педагогічних працівників у єдину академічну спільноту, об'єднану спільною мораллю та ідеями
5. Диференціації та індивідуалізації	г) реалізація набутих студентами знань, умінь і навичок на практиці, включаючи самоврядну та громадську діяльність
6. Єдності теорії та практики	д) привнесення виховних аспектів у всі форми освітнього процесу, зв'язок виховання з життям, трудовою діяльністю народу та продуктивною працею
7. Природовідповідності	е) визнання академічною спільнотою права кожного на свободу виявлення своєї творчої індивідуальності, усунення авторитарних методів виховання

12. Формування почуття власної гідності, честі, свободи, рівності, працелюбності, самодисципліни – це завдання виховання:

- а) естетичного;
- б) морального;
- в) інтелектуального;
- г) громадянського.

13. На якій із стадій створення студентського колективу відбувається первинне об'єднання студентів за загальними ознаками?

- а) асоціації;
- б) кооперації;

в) адаптації.

14. Аналітична функція куратора академічної групи полягає в:

а) залученні студентів до різних видів діяльності: пізнавальної, суспільно корисної, ціннісно-орієнтаційної, художньої та ін.;

б) гуманістично орієнтованій взаємодії "педагог-студент";

в) плануванні та організації виховної роботи з урахуванням міжособистісних стосунків у колективі, мотивів навчальної та пізнавальної діяльності студентів, рівня їх інтелектуального розвитку, індивідуальних особливостей, соціально-побутових умов життя, стану здоров'я, результатів навчання тощо.

15. Організаторська функція куратора академічної групи полягає в:

а) залученні студентів до різних видів діяльності: пізнавальної, суспільно корисної, ціннісно-орієнтаційної, художньої та ін.;

б) гуманістично орієнтованій взаємодії "педагог-студент";

в) плануванні та організації виховної роботи з урахуванням міжособистісних стосунків у колективі, мотивів навчальної та пізнавальної діяльності студентів, рівня їх інтелектуального розвитку, індивідуальних особливостей, соціально-побутових умов життя, стану здоров'я, результатів навчання тощо.

Практичні завдання

Завдання 1. Визначте 7-10 факторів, які можуть впливати на розвиток студентської групи (як сприяти, так і перешкоджати). Заповніть таблицю.

Фактори, що сприяють гармонійному розвитку академічної групи	Фактори, що перешкоджають гармонійному розвитку академічної групи
<i>Наприклад: наявність спільної мети.</i>	<i>Наприклад: відсутність психолого-педагогічного супроводу.</i>

Завдання 2. Складіть орієнтовну тематику виховних годин:

а) професійно-орієнтованого характеру;

б) морально-етичного рівня;

в) культурологічного спрямування.

Завдання 3. Розробіть програму активної адаптації студентів-першокурсників до навчання у закладі вищої освіти.

Вимоги до програми:

1) програма має включати заходи, спрямовані на формування чотирьох рівнів адаптації: формальна, соціально-психологічна, дидактична та особистісно-психологічна адаптація;

2) час впровадження програми – перший семестр першого курсу;

3) участь у реалізації програми мають брати не тільки викладачі, а й студенти.

Завдання 4. Проаналізуйте педагогічні ситуації. Запропонуйте власний варіант вирішення.

Ситуація 1. Здібний студент часто запізнюється і пропускає заняття, пояснюючи таку поведінку своїми психофізіологічними особливостями.

Дії викладача:

а) оголосити догану, вжити рішучих заходів для встановлення суворих правил дотримання дисципліни, як крайній захід – відрахування;

б) з'ясувати причини запізнь, запропонувати спільно знайти оптимальний режим роботи;

в) не змінювати нічого;

г) запропонувати студентові організувати творчу групу для створення інноваційного освітнього середовища;

д) Ваш варіант.

Ситуація 2. Студент ігнорує вказівки викладача, робить усе по-своєму, не реагує на зауваження.

Якими мають бути дії викладача?

а) з'ясувати мотиви впертості студента і, розуміючи їхню несуттєвість, застосувати звичайні адміністративні заходи;

б) в інтересах навчання намагатися переконати студента, викликати прихильність до себе, налаштувати на сприятливий діловий контакт для подальшої спільної роботи;

в) спробувати вплинути на студента через авторитетних для нього членів академічної групи;

г) спочатку подумати про те, що залежить від поведінки викладача, чи не робить він сам помилок, а вже потім з'ясувати, у чому правий і в чому неправий цей студент;

д) ваш варіант.

Ситуація 3. Молодий викладач, зайшовши до аудиторії, намагався відразу привернути до себе увагу студентів, проте ті його знехтували, розмовляючи далі. Після кількох невдалих спроб організувати роботу, викладач підійшов до студентів, сів на вільне місце і кілька хвилин поспілкувався з ними, намагаючись ближче познайомитися з ними. Після цього він швидко організував групу до навчальної діяльності.

Чому студенти так поводитися?

Чи правильно повів себе викладач у цій ситуації? Як би Ви діяли за цих обставин?

Ситуація 4. Студенти одного з лекційних потоків щоразу спізнюються на п'ять хвилин і заходять в аудиторію поодиноці.

Як ви будете реагувати?

Ситуація 4. Студент на заняттях із суспільної дисципліни часто висловлює необґрунтовані думки, вважаючи себе геніальним. Одночасно він підкреслює своє зверхне ставлення до молодого викладача, бере під сумнів його обізнаність з предмета, щоразу на лекціях або семінарах ставить одне й те саме безглузде запитання: «Скільки портів у Нілу?». Група мовчки спостерігала за цим поєдинком.

Чим можна пояснити таку зухвалу поведінку студента?

Як Ви вчинили б на місці викладача?

Ситуація 5. У групі один студент постійно провокує викладача: піддає сумніву викладений матеріал, постійно ставить йому запитання, некоректно себе поводить. Одночасно цей студент є визнаним лідером у групі.

Чим можна пояснити таку поведінку студента?

На які запитання викладачеві треба відповідати?

Який обрати викладачеві оптимальний спосіб реагування на таку поведінку студента?

Які методи виховання доцільно застосувати у цій ситуації?

Література

Рекомендована література 1, 4, 6-7 (основна), 2, 4-5 (додаткова).

Тема 5. Етика та психологія педагогічної діяльності викладача вищої школи

Мета: визначити сутність і основні складові педагогічної етики, педагогічного спілкування та педагогічної техніки викладача вищої школи, засвоїти шляхи конструктивного вирішення педагогічних конфліктів.

План

1. Сутність і зміст педагогічної етики.
2. Педагогічна техніка та механізми впливу викладача на студентів.
3. Професійно-педагогічне спілкування у вищій школі.
4. Педагогічні конфлікти в системі вищої освіти та шляхи їх подолання.

Основні терміни і поняття

Спілкування, педагогічне спілкування, професійно-педагогічна комунікація, суб'єкти педагогічного спілкування, вербальне спілкування, невербальне спілкування, стиль педагогічного спілкування, педагогічний конфлікт.

Методичні рекомендації

При вивченні *першого питання* необхідно розглянути зміст поняття «педагогічна етика», визначити її структурні компоненти та соціальні функції. Встановити взаємозв'язок понять «культура» та «мораль».

У *другому питанні* необхідно зосередити увагу на способах комунікативного впливу викладача на студентів. Охарактеризувати педагогічний такт як професійну якість викладача вищої школи.

При розгляді *третього питання* варто звернути увагу на аналізі поняття «педагогічне спілкування», розглянути рівні та стилі педагогічного спілкування у вищій школі, а також типологію викладачів в залежності від обраного ними типу спілкування.

У четвертому питанні слід розглянути зміст та ознаки педагогічного конфлікту, форми конфліктної поведінки студентів, стадії розвитку конфлікту та можливі шляхи вирішення конфліктних ситуацій.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте сутність та функції педагогічного спілкування у вищій школі.
2. Розкрийте зміст поняття «педагогічний конфлікт», визначте їх види та причини виникнення.
3. Проаналізуйте основні шляхи профілактики та подолання педагогічних конфліктів у вищій школі.
4. Визначте види конфліктів у студентській групі.
5. Назвіть основні психолого-педагогічні проблеми спілкування викладача та студента.
6. Розкрийте зміст поняття «авторитет викладача», назвіть його складові компоненти та запропонуйте власні критерії визначення авторитетності викладача вищої школи.

Тести для самоконтролю

1. Оберіть відповідь, яка найточніше виражає сутність педагогічного спілкування:

- а) це спілкування, що полягає в забезпеченні таких умов діяльності, за яких би діти розуміли педагога;
- б) це система органічної взаємодії вихователя та вихованців у всіх сферах діяльності, що має певні педагогічні функції, спрямована на створення оптимальних умов для активної та результативної життєдіяльності особистості;
- в) це такі дії вихователя, що спрямовані на досягнення бажаних результатів у системі формування особистості.

2. До функцій спілкування відносять:

- а) комунікативну, інтерактивну та перцептивну;
- б) комунікативну, превентивну, регулятивну;
- в) інтерактивну, діагностичну, корекційну.

3. Жести, міміка та пантоміміка – це засоби спілкування:

- а) оптико-кінетичні;
- б) паралінгвістичні;
- в) екстралінгвістичні.

4. Вимова, тембр, висота та гучність голосу відносяться до засобів спілкування:

- а) оптико-кінетичних;
- б) паралінгвістичних;
- в) екстралінгвістичних.

5. Вкажіть групу, до складу якої входять основні стилі педагогічного спілкування:

- а) маніпулятивний, ліберальний, вербальний, довірливий;

- б) словесний, мануальний, демократичний, дистанційний;
- в) довільний, технічний, демократичний, авторитарний;
- г) авторитарний, демократичний, ліберальний, змішаний.

6. Учень розглядається як рівноправний партнер у спілкуванні, як колега в спільному пошуку знань при такому стилі діяльності:

- а) демократичному;
- б) авторитарному;
- в) ліберальному;
- г) змішаному.

7. Оберіть відповіді, в яких зазначені мотиви спілкування:

- а) органічні;
- б) ігрові;
- в) інтимно-особистісні;
- г) пізнавальні;
- г) побутові;
- д) ділові;
- е) організаційні.

8. Педагогічна майстерність – це:

- а) наука про навчання студентів;
- б) наука про виховання та навчання студентів;
- в) наука про професійну компетентну діяльність викладача;
- г) наука про навчання як спеціально організовану діяльність.

9. Педагогічна техніка – це:

- а) показник рівня майстерності педагога;
- б) складова частина конкретної педагогічної технології;
- в) послідовність реалізації моделі педагогічної діяльності;
- г) сукупність прийомів і засобів, спрямованих на чітку й ефективну

організацію навчальних занять.

10. Який компонент психологічної структури педагогічної діяльності передбачає вивчення вікових та індивідуальних особливостей студентів, основ освітнього процесу у закладі вищої освіти, знання ефективних способів і форм педагогічного впливу на студентів?

- а) проєктувальний;
- б) конструктивний;
- в) гностичний;
- г) комунікативний.

11. За соціальними наслідками конфлікти поділяють на:

- а) конструктивні та деструктивні;
- б) реалістичні та нереалістичний;
- в) соціально-побутові та сімейні;
- г) внутрішньоособові та міжособові.

12. Визначте поняття, сутність якого така: здатність до розуміння й відчуття психічного стану партнера, співпереживання, бажання йому допомогти:

- а) емпатія;
- б) перцепція;
- в) уважність;
- г) толерантність.

13. Який стиль спілкування передбачає беззаперечне підкорення вихованця або колективу владній особистості?

- а) ліберальний;
- б) демократичний;
- в) авторитарний;
- г) дистанційний;
- г) біоенергетичний.

14. Який стиль спілкування передбачає вияв байдужості, безпринципності у ставленні до вихованців, невторчання в їх життєдіяльність?

- а) ліберальний;
- б) авторитарний;
- в) демократичний;
- г) байдужий.

15. Який рівень спілкування здійснюється відповідно до прийнятих правил, обмежений певними, заздалегідь визначеними умовами?

- а) духовний;
- б) конвенційний;
- в) діловий;
- г) стандартизований;
- г) маніпулятивний.

Практичні завдання

Завдання 1. Розробіть 5-7 порад для викладача та студента для уникнення конфліктних ситуацій.

Завдання 2. Визначте бар'єри, що заважають ефективному педагогічному спілкуванню та їх причини (орієнтовно 7-10 пунктів). Заповніть таблицю.

<i>Бар'єри, що заважають ефективному педагогічному спілкуванню</i>	<i>Причини бар'єрів</i>

Завдання 3. Визначте й охарактеризуйте 10 професійно важливих особистісних якостей сучасного викладача закладу вищої освіти.

Завдання 4. Проаналізуйте конкретну ситуацію педагогічного конфлікту (студент – студент, студент – батьки, педагог – група, студент – група, педагог – адміністрація) за поданими етапами. Ситуацію слід описати самотійно.

Алгоритм виконання завдання:

- 1) Самостійно опишіть певну конфліктну педагогічну ситуацію.
- 2) Проаналізуйте конфліктну ситуацію відповідно до плану:

- назвіть суб'єктів конфліктної ситуації; вказати, хто став ініціатором конфлікту;
- виявіть причину(и) конфлікту (можливі групи причин: матеріально-технічні, ціннісно-орієнтаційні, фінансово-організаційні, управлінсько-особистісні, соціально-демографічні, соціально-психологічні);
- вкажіть тип конфлікту (наприклад: конфлікти, породжені перепонами в досягненні цілей спільної діяльності; конфлікти, породжені перепонами в досягненні особистих цілей; конфлікти, спричинені протидією окремих людей соціальним нормам; особистісні конфлікти, зумовлені несумісністю індивідуальних психологічних рис / фахові конфлікти, конфлікти сподівань, конфлікти особистих інтересів);
- опишіть можливе вирішення конфлікту відповідно до однієї зі стратегій (унікнення, пристосування, примушення, компроміс, співробітництво);
- перерахуйте способи попередження конфлікту на стадії передконфліктної ситуації.

Література

Рекомендована література 1-3 (основна), 2, 5 (додаткова).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ АКТУАЛІЗАЦІЇ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Педагогіка та психологія вищої школи як галузь наукових знань, основні категорії та поняття.
2. Зв'язок педагогіки та психології вищої школи з іншими науками.
3. Об'єкт і предмет, емпіричний і теоретичний рівні досліджень у педагогіці та психології вищої школи.
4. Етапи й основні методологічні характеристики наукових психолого-педагогічних досліджень.
5. Методи психолого-педагогічних досліджень.
6. Поняття вищої освіти, її мета, завдання, структура.
7. Рівні та ступені вищої освіти в Україні.
8. Рівні акредитації та типи закладів вищої освіти в Україні.
9. Освіта як система. Освіта як процес. Освіта як результат.
10. Болонський процес як засіб інтеграції й демократизації вищої освіти.
11. Поняття про дидактику вищої школи.
12. Сутність, структура та рушійні сили навчання.
13. Закономірності та принципи процесу навчання у закладі вищої освіти.
14. Структура навчального процесу у вищій школі.
15. Навчальний план, робоча програма навчальної дисципліни, їх структура.
16. Зміст освіти як проблема дидактики вищої школи.
17. Пізнавальна діяльність студентів.
18. Формування професійних мотивів навчання.
19. Загальнодидактичні методи навчання та методи навчання у вищій школі.
20. Форми організації освітнього процесу у вищій школі.
21. Лекція як провідна форма організації навчання.
22. Види семінарських та практичних занять.
23. Самостійна робота студентів як засіб розвитку та самоорганізації особистості.
24. Діагностика навчання.
25. Сутність понять «контроль», «облік» та «оцінка» знань, умінь та навичок студентів.
26. Функції контролю знань, умінь та навичок студентів.
27. Основні принципи контролю та оцінки знань у вищій школі.
28. Види контролю та форми перевірки знань, умінь та навичок студентів.
29. Методи контролю знань, умінь та навичок.
30. Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів.
31. Оцінка як складова частина контролю.
32. Рейтингова система оцінки знань, умінь та навичок студентів.
35. Сутність і взаємозв'язок понять «освітні технології», «педагогічні технології» та «навчальні технології».
36. Основні принципи педагогічних технологій.
37. Класифікація педагогічних технологій та технологій навчання у вищій школі.

38. Інтенсифікація навчання у вищій школі на сучасному етапі.
39. Форми активного навчання як засіб оптимізації процесу навчання.
40. Студентство як соціальна група.
41. Вікові особливості студентської молоді.
42. Адаптація студентів до умов закладу вищої освіти.
43. Академічні права, свободи і обов'язки студентів університету.
44. Студентський колектив і студентське самоврядування.
45. Наукова організація праці студентів.
46. Культура навчальної роботи студентів.
47. Система національного виховання у закладах вищої освіти України.
48. Мета і завдання виховання у закладі вищої освіти.
49. Педагогічні технології розвитку та формування особистості студента.
50. Структура та етапи формування навчального колективу студентів.
51. Виховна робота в академічній групі.
52. Роль та функції куратора студентської академічної групи.
53. Форми позааудиторної роботи зі студентами.
54. Сутність поняття «педагогічний професіоналізм викладача» вищої школи.
55. Завдання, права та обов'язки викладача університету.
56. Основні напрями діяльності викладача закладу вищої освіти.
57. Психологічна структура педагогічної діяльності викладача вищої школи.
58. Педагогічний професіоналізм викладача закладу вищої освіти.
59. Оцінка якості викладання.
60. Педагогічна етика як моральна категорія.
61. Педагогічна техніка та механізми впливу викладача на студентів.
62. Педагог як суб'єкт комунікації.
63. Професійно-педагогічне спілкування у вищій школі.
64. Рівні та стилі педагогічного спілкування у вищій школі.
65. Педагогічні конфлікти в системі вищої освіти та шляхи їх подолання.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
2. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 256 с.
3. Гладуш В. А. Лисенко Г. І. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія : навч. посіб. Дніпропетровськ, 2014. 416 с.
4. Гура О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ. : Академвидав, 2004. 334 с.
6. Дуткевич Т.В., Максимчук Н.П. Психологія вищої школи : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка, 2010. 246 с.
7. Мороз А. Г. Падалка О. С., Юрченко В. І. Педагогіка і психологія вищої школи : навч. посіб. Київ : НПУ ім. М. Драгоманова, 2003. 267 с.

Додаткова:

1. Артемова Л. В. Педагогіка і методика вищої школи : навч.-метод. посіб. для викл., аспір., студ. магістратури. Київ. : Кондор, 2008. 272 с.
2. Атрощенко Т. Культура міжнаціонального спілкування в студентському середовищі. *Шлях освіти*. 2004. №2. С.31–35.
3. Кудіна В. В., Соловей М. І., Спіцин Є. С. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для вищих навч. Закладів. Київ : Ленвіт, 2007. 194 с.
4. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Знання, 2005. 486 с.
5. Кузьмінський А. І., Омеляненко С. В. Становлення професіоналізму педагога вищої школи (У бесідах і роздумах). Черкаси : [б. в.], 2013. 228 с.
6. Педагогіка розуміння як перспективний напрям розвитку вищої освіти / Романовський О. Г., Пономарьов О. С., Резнік С. М., Богдан Ж. Б. : навч. посіб. Харків : НТУ «ХП», 2014. 259 с.
7. Сисоєва С. О., Батечко Н. Г. Вища освіта України: реалії сучасного розвитку. Київ : ВД ЕКМО, 2011. 368 с.
8. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. Київ : Вища школа, 2005. 240 с.

Інформаційні ресурси:

1. Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 200 с. URL: <https://textbook.com.ua/pedagogika/1473451769>
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

3. Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти. Наказ МОН України від 24.10.2017 р. № 1/9-565. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/npa/5a1fe9d9b7112.pdf>

4. Про наукову і науково-технічну діяльність. Закон України від 07.03.2018 р. №848-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/848-19>

5. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. №38-39 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

6. Про вищу освіту. Закон України від 01.01.2019 №1556-VII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А. М., Підкасистий П. І., Козакова В. А. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання : навчальний посібник. Київ : ІСДО, 1993. 336 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2-х кн. кн.2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: навчально-методичний посібник. Київ : Либідь, 2003. 344 с.
3. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти : навчальний посібник. Київ : Компас, 1997. 63 с.
4. Васильєва М. П. Основи педагогічної деонтології. Харків : Нове слово, 2003. 200 с.
5. Виховна робота зі студентською молоддю : навчальний посібник. / Бартенєва І. О. та ін. ; за заг. ред. Т. Ю. Осипової. Одеса : Фенікс, 2006. 288 с.
6. Власова О. І. Педагогічна психологія : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2005. 400 с.
7. Волкова Н. П. Педагогіка. Київ : Академвидав, 2009. 616 с.
8. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2-ге, допов. й випр. Рівне : Волинські обереги, 2011. 519 с.
9. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність : підручник. Київ : Вища школа, 2004, 422 с.
10. Ковальчук Л. О. Практикум з педагогіки: навчальний посібник. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. 253 с.
11. Ковальчук О. Б. Діагностування результатів навчання: навчальний посібник. Львів : Видавничий центр ЛНЛУ, 2004. 383 с.
12. Малафіїк І. В. Дидактика: навчальний посібник. Київ : Кондор, 2005. 397 с.
13. Нагорний Б. Г. Студентстао і сучасність. Київ : Арістей, 2005. 164 с.
14. П'ятакова Г. П., Заячківська Н. М. Сучасні педагогічні технології та методика застосування їх у вищій школі. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 55 с.
15. Педагогічні технології у неперервній освіті: монографія / за ред. С. О. Сисоєвої. Київ : Візол, 2001. 502 с.
16. Перспективні основні технології: навчально-методичний посібник / за ред. Г. С. Сазоненко. Київ : Голак, 2000. 560 с.
17. Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі: навч. посіб. / за ред. М. В. Артюшної, О. М. Котикової, Г. М. Романової. Київ : КНЕУ, 2007. 528 с.
18. Савчин М. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2007, 424 с.
19. Соловей М. І., Демчик В. С. Виховна робота у вищому навчальному закладі. Київ : Агроосвіта, 2003. 257 с. \
20. Філоненко М. М. Психологія спілкування : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2008, 224 с.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

А

Академік – академічне звання, яке мають дійсні члени Національної академії наук України і ряду галузевих академій.

Академічна мобільність – можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами.

Аспірант – вчений, який проводить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження у рамках підготовки в аспірантурі у вищому навчальному закладі/науковій установі для здобуття ступеня доктора філософії.

Атестація – це встановлення відповідності засвоєних здобувачами вищої освіти рівня та обсягу знань, умінь, інших компетентностей вимогам стандартів вищої освіти.

Атракція – спонтанне почуття симпатії у ставленні однієї людини до іншої.

Афіліація – мотиваційний стан, пов'язаний з потребою у спілкуванні, в емоційних контактах.

Б

Бакалавр – це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180-240 кредитів ЄКТС.

Бесіда (в дидактиці) – метод навчання, при якому вчитель, спираючись на наявні в учнів знання й досвід, користуючись запитаннями, підводить учнів до розуміння й засвоєння нових знань, до повторення й перевірки знання навчального матеріалу.

В

Викладання – це діяльність викладача, спрямована на управління навчально-пізнавальною діяльністю студента, яка виявляється в передачі інформації, організації навчально-пізнавальної діяльності студентів, наданні допомоги в разі труднощів у процесі навчання, стимулювання інтересу, самостійності й творчості студентів, оцінці їхніх навчальних досягнень.

Виховання – це керівництво набуттям студентами знань, засвоєнням певних поглядів, виробленням правильних звичок, формуванням потреб, інтересів, мотивів (якщо цей процес упроваджують спеціально підготовлені педагоги, тоді це – виховання у вузькому значенні слова, якщо на особистість впливає вся сукупність життєвих умов, тоді це – широкий зміст поняття виховання).

Виховна система – умовно об'єднаний комплекс виховних цілей, людей, які реалізують їх у процесі цілеспрямованої діяльності, відносин між її учасниками, освоєного середовища й управлінської діяльності із забезпечення життєздатності цієї системи.

Виховні цілі – цілі, що відповідають формуванню соціальних і особистісних якостей, а також ціннісно-сміслових ставлень людини до навколишнього світу і самої себе.

Вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти.

Вміння – засвоєний суб'єктом спосіб виконання дії, який забезпечується сукупністю набутих знань і навичок, формується шляхом вправ і створює можливість виконання дії не лише у звичних, а й у змінених умовах.

Вправа – повторне виконання дії з метою її засвоєння.

Вчене звання – звання, яке присвоюється науковим працівникам залежно від виконуваної ними науково-дослідної або науково-педагогічної роботи.

Г

Галузь знань – основна предметна область освіти і науки, що включає групу споріднених спеціальностей, за якими здійснюється професійна підготовка.

Гра – форма вільного самовияву людини, яка передбачає реальну відкритість світові можливого й розгортається або у вигляді змагання, або у вигляді зображення (виконання, репрезентації) якихось ситуацій, смислів, станів.

Гра рольова – спільна групова гра, у якій учасники беруть на себе й виконують різні соціальні ролі.

Гра сюжетна – гра, у якій її учасники відтворюють різні сюжети з реального життя, казок, розповідей тощо.

Д

Дидактика – складова частина педагогіки, яка розробляє теорію освіти й навчання, виховання в процесі навчання, науково обґрунтовує зміст освіти, вивчає закономірності, принципи, методи й організаційні форми навчання.

Дидактика вищої школи – це окремий розділ педагогіки вищої школи, у якому розглядаються теоретичні та практичні аспекти освіти й навчання, досліджуються проблеми змісту, принципів, методів, форм і технологій професійної підготовки майбутнього фахівця в умовах закладу вищої освіти.

Дидактичні принципи – основні дидактичні положення, які визначають зміст, організаційні форми й методи навчальної роботи школи згідно з загальними цілями й закономірностями процесу навчання.

Дискусія – широке публічне обговорення якогось суперечливого питання.

Диференційоване навчання – спеціально організована навчально-пізнавальна діяльність, яка з огляду на вікові, індивідуальні особливості суб'єктів учіння, соціальний досвід спрямована на оптимальний фізичний, духовний і психічний розвиток студентів, засвоєння необхідного обсягу знань, практичних навичок за різними навчальними планами та програмами.

Доктор наук – це другий науковий ступінь, що здобувається особою на науковому рівні вищої освіти на основі ступеня доктора філософії і передбачає набуття найвищих компетентностей у галузі розроблення і впровадження методології дослідницької роботи, проведення оригінальних досліджень,

отримання наукових результатів, які забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення та опубліковані в наукових виданнях.

Доктор філософії – це освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра.

Докторант – науковий або науково-педагогічний працівник, який проводить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження у рамках підготовки в докторантурі у вищому навчальному закладі (науковій установі) для здобуття ступеня доктора наук.

Е

Емпатія – стан, пов'язаний зі здатністю емоційно відгукуватися на переживання інших людей. Він допускає суб'єктивне сприйняття іншої людини, проникнення в її внутрішній світ, розуміння її переживань, думок і почуттів.

Є

Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (ЄКТС) – система трансферу і накопичення кредитів, що використовується в Європейському просторі вищої освіти з метою надання, визнання, підтвердження кваліфікацій та освітніх компонентів і сприяє академічній мобільності здобувачів вищої освіти. Система ґрунтується на визначенні навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених результатів навчання, та обліковується у кредитах ЄКТС.

З

Заклад вищої освіти – окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей.

Закономірності навчання – це впорядкованість педагогічних явищ, яка ґрунтується на повторюваності фактів і відображає стійкі залежності між елементами процесу навчання (метою, змістом, засобами навчання, навчальною діяльністю), а також його залежність від об'єктивних, стійких зовнішніх зв'язків.

Закономірності виховання – стійкі й суттєві зв'язки між елементами виховного процесу, що забезпечують його ефективність.

Засіб навчання – сукупність предметів, ідей, явищ і способів дій, які забезпечують реалізацію освітнього процесу.

Засоби виховання – це предмети матеріальної та духовної культури, які використовуються у процесі навчання.

Здібності – індивідуальні особливості людини, від яких залежить освоєння знань, умінь і навичок, а також успішність виконання різних видів діяльності.

Здобувачі вищої освіти – особи, які навчаються у закладі вищої освіти на певному рівні вищої освіти з метою здобуття відповідного ступеня і кваліфікації.

Знання – факти, відомості, наукові теорії, закони, поняття, системно закріплені у свідомості людини.

I

Індивід – людина як представник певного виду живих істот; будь-яка конкретна людина, безвідносно до її особистісних якостей і соціального статусу.

Індивідуальність – неповторність психіки та особистості людини, своєрідне поєднання її фізичних і психічних особливостей.

Індуктивний спосіб пізнання – спосіб пізнання, який полягає в переході від одиничних фактів (прикладів) до загального положення (правила).

Ініціативність – морально-психологічна риса особистості, яка характеризується здатністю і схильністю до активних і самостійних дій.

Інтелект – сукупність загальних розумових здібностей: здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі, адекватно його відображати, перетворювати, мислити, навчатися, пізнавати світ і переймати соціальний досвід; спроможність вирішувати завдання, приймати рішення, розумно діяти, передбачати.

Інтерес – форма емоційного вияву пізнавальної потреби, що забезпечує скерованість особистості на глибше пізнання дійсності й нових явищ. Задоволення інтересу не зменшує його, а виявляє нові його форми, завдяки яким пізнання явищ досягає вищого рівня розуміння.

Інформаційні технології навчання – методологія і технологія освітнього процесу з використанням новітніх електронних засобів.

K

Кафедра – це базовий структурний підрозділ закладу вищої освіти державної (комунальної) форми власності (його філій, інститутів, факультетів), що провадить освітню, методичну та/або наукову діяльність за певною спеціальністю (спеціалізацією) чи міжгалузевою групою спеціальностей, до складу якого входить не менше п'яти науково-педагогічних працівників, для яких кафедра є основним місцем роботи, і не менш як три з них мають науковий ступінь або вчене (почесне) звання.

Кваліфікація – офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважена установа встановила, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) відповідно до стандартів вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту.

Компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

Конфлікт – особливий вид взаємодії, в основі якої лежать протилежні й несумісні цілі, інтереси, типи поведінки людей та соціальних груп, які супроводжуються негативними психологічними проявами.

Конфлікти поведінки (вчинків) – конфлікти, які виникають з приводу порушення студентом правил поведінки в освітньому закладі та поза ним.

Конфлікти ресурсів – конфлікти, які виникають з приводу нестачі матеріальних ресурсів для виконання поставлених завдань.

Конфлікти стосунків – виникають у сфері емоційно-особистісних стосунків студентів та викладачів, у сферах спілкування в процесі педагогічної діяльності.

Конфліктна ситуація – стан загострення суперечностей у соціальній групі, колективі.

Кредит Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (кредит ЄКТС) – одиниця вимірювання обсягу навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених (очікуваних) результатів навчання. Обсяг одного кредиту ЄКТС становить 30 годин. Навантаження одного навчального року за денною формою навчання становить, як правило, 60 кредитів ЄКТС.

Куратор академічної групи – особа, що організує систему відносин через різноманітні види виховної діяльності академічної групи, створює умови для індивідуального самовиразу кожного студента і розвитку кожної особистості

Л

Лабораторія – 1) спеціалізована установа або відділ установи будь-якого підприємства, навчального закладу, науково-дослідного інституту, де провадиться експериментальна науково-дослідна й навчальна робота, здійснюються контрольні випробування, аналізи тощо; 2) спеціально обладнане приміщення для проведення науково-дослідної роботи, наукових або навчальних експериментів, контрольних випробувань.

Ліцензування – процедура визнання спроможності юридичної особи провадити освітню діяльність за певною спеціальністю на певному рівні вищої освіти відповідно до стандартів освітньої діяльності.

М

Магістр – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми.

Метод навчання – спосіб упорядкованої взаємопов'язаної діяльності викладачів та студентів, спрямованої на досягнення поставлених вищою школою цілей.

Методи виховання – науково обґрунтовані способи педагогічної взаємодії зі студентами, організації та самоорганізації їхнього життя.

Методологія – система принципів і способів організації та побудови теоретичної та практичної діяльності; форми й нормативи логічно правильних способів отримання потрібних результатів.

Мислення – процес опосередкованого й узагальненого відображення предметів і явищ довкілля в їхніх істотних властивостях і зв'язках.

Мислення абстрактне – це розумовий процес відволікання від певних властивостей предметів (чуттєвих даних дійсності) і явищ з метою пізнання; оперування лише ідеальними утвореннями – поняттями, ідеями, уявними образами.

Мислення вербальне – вид мислення, що реалізується в мовленнєвих актах засобами мови, опередує думку в мовних виразах.

Мислення логічне – вид мислення, що відбувається з опорою на поняття, судження, закони логіки. Протилежним до логічного є «алогічне мислення», тобто таке, що суперечить законам логіки.

Мислення наочно-образне – вид мислення, що передбачає оперування візуальними образами, образами пам'яті й образами уяви.

Мислення практичне – процес мислення, нерозривно пов'язаного з конкретними діями людей і спрямованого на розв'язання практичних проблем, ситуацій. Воно є інтелектуальною підготовкою до фізичних дій – постановки мети, складання плану дій, пошуку засобів, необхідних для досягнення мети.

Мислення продуктивне – вид мислення, у якому найповніше виявляються інтелектуальні здібності людини, її творчий потенціал.

Мислення теоретичне – вид мислення, спрямований на постановку та розв'язання абстрактних теоретичних завдань і проблем, які не цілком зумовлені практичними потребами. Його ознаки – ідеалізація, абстрагування, системність.

Молодший бакалавр – це освітньо-професійний ступінь, що здобувається на початковому рівні (короткому циклі) вищої освіти і присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 120-150 кредитів ЄКТС.

Мотив – спонукальна причина діяльності людини, те, заради чого вона здійснюється. У ролі мотиву можуть виступати потреби, інтереси, потяги, емоції, установки, ідеали тощо.

Мотивація – сукупність мотивів, доказів для обґрунтування чогось, спонукання до діяльності.

Н

Навички – автоматизовані, звичні, безпомилково виконувані дії (доведені до автоматизму вміння).

Навчальний план – документ, що складається вищим навчальним закладом освіти на підставі освітньо-професійної програми та структурно-логічної схеми підготовки, який визначає перелік і обсяг нормативних та вибіркового навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми та засоби здійснення поточного й підсумкового контролю.

Навчання – це процес засвоєння студентами інформації у вигляді знань, умінь та навичок, а також професійних компетенцій за допомогою викладача як організатора цього процесу.

Наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження.

О

Освіта як процес – система набування знань, навичок, умінь, способів мислення і діяльності.

Освіта як результат – рівень освіченості, ступінь оволодіння глибиною, широтою і змістом знань, навичок і вмінь.

Освітній заклад – заклад, що здійснює освітній процес, тобто реалізує одну або кілька освітніх програм.

Освітній простір – сукупність закладів освіти, державної системи управління й суспільних об'єднань, які реалізують освітні програми.

Освітній процес – активний процес взаємозалежної і взаємозумовленої діяльності суб'єктів та об'єктів навчання й виховання, що становить організовану й цілеспрямовану навчально-виховну діяльність його учасників, їх навчання, виховання, розвиток, а також професійну, моральну і психологічну підготовку до різних видів діяльності.

Освітня (освітньо-професійна, освітньо-наукова чи освітньо-творча) програма – система освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти в межах спеціальності, що визначає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення, кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання цієї програми, а також очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти.

Освітня діяльність – діяльність закладів вищої освіти, що провадиться з метою забезпечення здобуття вищої, післядипломної освіти і задоволення інших освітніх потреб здобувачів вищої освіти та інших осіб.

Освітня технологія – технологія, що відображає загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору та призначена для прогнозування розвитку освіти, її конкретного проектування і планування, передбачення результатів, а також визначення відповідних освітнім цілям стандартів.

Особа з особливими освітніми потребами – особа з інвалідністю, яка потребує додаткової підтримки для забезпечення здобуття вищої освіти.

Особистісно орієнтоване навчання – навчання, центром якого є особистість, її самобутність і самоцінність.

Оцінка – спосіб і результат встановлення факту відповідності чи невідповідності знань, умінь, навичок, засвоєних студентом, цілям та завданням навчання.

II

Парадигма освіти – система основних наукових досягнень (теорій, методів), за зразком яких організовується дослідницька практика вчених у певній галузі у визначений історичний період.

Педагогіка – 1) наука про спеціально організовану цілеспрямовану і систематичну діяльність з формування людини – про зміст, форми та методи виховання, освіти і навчання; 2) сукупність теоретичних і прикладних наук про навчання, виховання й розвиток особистості.

Педагогіка вищої школи – галузь педагогічної науки, яка вивчає педагогічні закономірності й засоби організації та здійснення освітнього процесу (самоосвіти), навчання, виховання (самовиховання), розвитку (саморозвитку) і

професійної підготовки студентів (слухачів) до певного виду діяльності й суспільного життя.

Педагогічна діагностика – комплекс методів, прийомів, правил і засобів, які використовуються педагогами з метою вимірювання динаміки процесів і результатів навчальної та виховної роботи.

Педагогічна ідея – це новий напрям думки твердження або розгорнута модель, що відображає ті чи інші відносини або зв'язки діяльності ВНЗ.

Педагогічна інноватика – вчення про створення, оцінювання, освоєння й використання педагогічних новацій.

Педагогічна концепція – система критичних поглядів на реальну вишівську дійсність і відповідного пошуку та пропозиції нових конструктивних ідей.

Педагогічна культура – сутнісна характеристика особистості викладача, що відображає динамічну систему професійних цінностей його діяльності та поведінки.

Педагогічна майстерність – доведена до вищого ступеня досконалості навчальна та виховна вправність, що відбиває особливу відточеність методів і прийомів застосування психолого-педагогічної теорії на практиці, завдяки чому забезпечується високий рівень ефективності освітнього процесу.

Педагогічна придатність – сукупність мінімальних психічних, психофізіологічних, соціально-особистісних якостей особистості, необхідних для здійснення педагогічної діяльності.

Педагогічна рефлексія – усвідомлення співрозмовником того, як він сприймається партнером по спілкуванню.

Педагогічна ситуація – фрагмент педагогічної діяльності, що містить суперечності між досягнутим і бажаним рівнями вихованості студента і колективу, які враховує викладач, добираючи способи впливу, стимулюючи розвиток особистості.

Педагогічна творчість – прийняття та здійснення педагогом оптимальних нестандартних рішень у змінних умовах навчально-виховного процесу.

Педагогічна теорія – система науково-педагогічних знань, яка описує і пояснює елементи реальної педагогічної діяльності у закладі вищої освіти.

Педагогічна технологія – своєрідна конкретизація методики, проект певної педагогічної системи, що реалізується на практиці.

Педагогічне спілкування – це професійне спілкування викладача зі студентами, на занятті й поза ним, яке має певні педагогічні функції і спрямоване на створення сприятливого психологічного клімату, а також на іншого виду психологічну оптимізацію навчальної діяльності та на взаємини між педагогом і студентами і всередині студентського колективу.

Педагогічний контроль – система перевірки результатів навчання і виховання студентів.

Педагогічний конфлікт – протиріччя між вихователем (вихователями) і вихованцем (вихованцями).

Педагогічний такт – принцип міри, необхідний у процесі спілкування з учнями, який визначається педагогічною майстерністю, досвідом, рівнем культури й особистісними якостями педагога.

Педагогічні здібності – узагальнена сукупність індивідуально-психологічних особливостей і професійно значущих якостей педагога, які забезпечують досягнення високих результатів у педагогічній діяльності. Розрізняють такі педагогічні здібності: гностичні, дидактичні, комунікативні, перцептивні, прогностичні та ін.

Перевиховання – перебудова установок поглядів і способів поведінки, що суперечать етичним нормам.

Принципи навчання вищої школи – це вихідні положення теорії навчання, які є загальним орієнтиром для визначення змісту, засобів, форм і методів організації навчання.

Проблемне навчання – дидактична система, яка ґрунтується на закономірностях творчого засвоєння знань і способів діяльності, на прийомах і методах викладання та учіння з елементами наукового пошуку.

Професійна педагогічна етика – 1) складова етики, що відображає специфіку функціонування моралі в цілісному педагогічному процесі; 2) наука про моральні аспекти діяльності педагога.

Психологія вищої школи – галузь психологічної науки, що вивчає індивідуально-особистісні, а також соціально-психологічні явища, породжені умовами закладу вищої освіти.

Психолого-педагогічне дослідження – це цілеспрямований процес науково-пізнавальної діяльності, мета якого полягає у виявленні, перевірці й використанні у практичній діяльності тих засобів, прийомів та способів, які вдосконалюють освітній процес.

Р

Результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів.

Рефлексія – схильність до аналізу своїх переживань, звернення свідомості на самого себе (самосвідомість), осмислення свого стану.

Робоча програма навчальної дисципліни програма – документ, який визначає місце і значення навчальної дисципліни в реалізації освітньо-професійної програми підготовки, її зміст, послідовність і організаційні форми вивчення навчальної дисципліни, вимоги до знань і вмінь студентів.

Розвивальне навчання – група ідей та концепцій навчання та практики освіти, центральною в якій є особистість людини, що розвивається.

Розвиток – це цілеспрямований, систематичний і безперервний процес удосконалювання розумової, психічної, фізичної і професійної діяльності студента за допомогою відповідного навчального матеріалу, доцільного впливу та адекватної організації освітнього процесу у закладі вищої освіти.

С

Самовиховання – це свідома, цілеспрямована, самостійна діяльність, яка веде до вдосконалення.

Самоконтроль – здійснення усвідомлених вольових зусиль, спрямованих на підтримання належного психічного тону, збереження енергійності, працездатності й, водночас, на стримування власних емоцій.

Самоосвіта – цілеспрямована робота особистості з розширення та поглиблення своїх знань, удосконалення наявних і набуття нових навичок і вмінь.

Саморозвиток – процес активної, послідовної, прогресивної та незворотної якісної зміни психологічного статусу особистості, можливий на певному ступені вікового розвитку, за сформованості механізмів саморегуляції.

Самосвідомість – усвідомлення людиною себе самої як особистості: своєї діяльності як члена суспільства, стосунків з іншими людьми, рис характеру, власних дій та вчинків, їх мотивів, цілей, розумових, моральних, фізичних якостей тощо.

Семестровий залік – форма підсумкового контролю, що полягає в оцінюванні засвоєння студентами навчального матеріалу на підставі виконаних ними певних робіт на семінарських, практичних, лабораторних заняттях.

Семестровий іспит – форма підсумкового контролю з окремої навчальної дисципліни за семестр, що спрямована на перевірку засвоєння теоретичного та практичного матеріалу.

Система вищої освіти – це сукупність закладів вищої освіти, які забезпечують фундаментальну наукову, професійну і практичну підготовку, опанування випускниками освітньо-професійних програм, удосконалення наукової та професійної підготовки, перепідготовку та підвищення кваліфікації.

Спеціалізація – складова спеціальності, що визначається закладом вищої освіти та передбачає профільну спеціалізовану освітню програму підготовки здобувачів вищої та післядипломної освіти.

Спеціальність – складова галузі знань, за якою здійснюється професійна підготовка.

Стипендії – готівкові виплати студентам або їхнім сім'ям, які дають змогу покрити видатки на навчання.

Т

Творчість – продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні й духовні цінності, що носять суспільно позитивний характер.

Тест – сукупність взаємопов'язаних контрольних завдань, які дозволяють надійно та валідно вимірити й оцінити знання, уміння та будь-які інші характеристики особистості.

Технологія навчання – шлях освоєння конкретного навчального матеріалу в межах предмету, теми, питання. Її можна назвати дидактичною технологією.

У

Увага – форма психічної діяльності, що виявляється в спрямованості й зосередженості людини на певних об'єктах при одночасному абстрагуванні від інших.

Уміння – це набута в процесі навчання можливість творчо застосовувати отримані знання й досягати запланованого результату в умовах практичної діяльності.

Учіння – складний цілеспрямований процес засвоєння студентами знань, оволодіння вміннями та навичками, іншими словами – оволодіння соціальним досвідом у його узагальненому вигляді.

Уява – процес створення людиною на основі досвіду образів об'єктів, яких вона ніколи не сприймала, своєрідна форма відображення людиною дійсності, в якій виявляється активний випереджальний характер пізнання нею світу.

Ф

Факультет – це структурний підрозділ закладу вищої освіти, що об'єднує не менш як три кафедри та/або лабораторії, які в державних і комунальних закладах вищої освіти у сукупності забезпечують підготовку не менше 200 здобувачів вищої освіти денної форми навчання (крім факультетів вищих військових навчальних закладів (закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання), закладів вищої освіти фізичного виховання і спорту, закладів вищої освіти культури та мистецтва).

Форма організації навчання – спосіб організації навчальної діяльності, який регулюється певним, наперед визначеним розпорядком; зовнішнє вираження узгодженої діяльності вчителя та учнів, що здійснюється у визначеному порядку й у певному режимі.

Я

Якість освітньої діяльності – рівень організації освітнього процесу у закладі вищої освіти, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань.

Навчально-методичне видання
(українською мовою)

Турбар Тетяна Володимирівна

ПЕДАГОГІКА ТА ПСИХОЛОГІЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Методичні рекомендації
до практичних занять
для здобувачів ступеня вищої освіти магістра
спеціальності «Психологія»
освітньо-професійної програми «Психологія»

Рецензент *Л.О. Сущенко*
Відповідальний за випуск *Н.Ф. Шевченко*
Коректор *О.В. Філь*